

Kartoffeltyskere

(Af Leif Horsmark)

Journalist og formand for "Kartoffeltyskerforeningen" Elsa Steen Ølgaard berettede om "Kartoffeltyskerne på Alheden".

Det er et af de foredrag vi sent vil glemme. Det var ikke, som det "plejer" at være. Det var som sådan ikke forskerrelateret, men en historie fra hendes egen slægt. Elsa Steen Ølgaard er den direkte efterkommer i 7. generation af kartoffeltyskerslægten Krath, som sammen med 29 andre indvandrede familier i 1760 havde slået sig ned på Alheden. Hun havde længe haft et ønske om at finde tilbage til rødderne. Det skete ved et møde, der blev afholdt på et lille sted nær Frederiks, Firehuse, hvor hun mødte en noget ældre slægtning. Han tog hende med til "det fædrene hjem" og så gik det ellers derudaf.

I foredraget fik vi historien om Frederiks Kirke, dens placering og byens historie. Fortællingen om den store sten med alle de berørte familiers navne. Et brev som Elsa havde fundet frem til, vist nok i Fredericia?, dokumenterede de genvordigheder nybyggerne var i gennem og som resulterede i et par fængslinger. Det lille museum for kartoffeltyskerne blev også nævnt. Det ligger ved "Den gamle kro" i Grønhøj og skildrer livet på heden.

Det var en aften med et foredrag af høj kvalitet, iblandet en høj grad af god og grov humor samt Elsa Steen Ølgaards eventyrlige fortællerlyst. Tak for det Elsa, hilsen fra "trykkeren".

47 medlemmer og gæster fik en god og fornøjelig aften.

Leif Horsmark

Elsa Ølgaard og et interesseret publikum.

Kartoffeltyskere og Fredericia

I marts 1760 blev Hans de Hoffmann udnævnt som præsident i fristaden Fredericia. Han var født ved Vejle, uddannet jurist og interesserede sig for opdyrkning af de jyske heder. Derfor havde kong Frederik den 5. udpeget ham til at tage sig af de tyske kolonister, som kongen havde inviteret herop.

Netop fordi Hoffmann residerede i Fredericia, blev det naturligt, at de tyske kolonister samledes her, og byen blev sæde for administrationen af de tyske kolonisters bosættelse på hederne i Jylland.

I sin bog "Fæstning og fristed" om fristaden skriver Hugo Matthiessen i 1850 om Hans de Hoffmann, at han er en fint dannet, erfaren og duelig mand, pligtopfyldende og arbejdsom, redelig og ubestikkelig og brændende af iver for at hjælpe sine medmennesker.

Og man må sige, at han trods talrige problemer får held til at gennemføre opgaven med hedekolonisationen.

De første kolonister nåede Fredericia allerede i efteråret 1759. Ved afrejsen var alle interesserede blevet inddelt i kolonner på cirka 100, og hver kolonne havde en leder. Fire kolonner kom i

begyndelsen af maj 1760 til Fredericia med i alt 420 sydtyskere. Det var børn, mænd og kvinder. De fleste kom til fods.

Indvandringen strakte sig over flere måneder, og i begyndelsen af 1761 var der i alt kommet de 327 tyske familier, som ville være med til at opdyrke hederne, både på Alheden og i Randbøldal.

De blev modtaget på rådhuset af Hans de Hoffmann og en kongelig embedsmand ved navn Andreas Diechmann - og kolonnelederne blev ledsaget til hedearealerne for at se disse ødeliggende egne af Jylland, som kolonisterne var stillet i udsigt.

Men kolonisternes repræsentanter var utilfredse med det, de så. De havde vel ventet at se forladte gårde med marker - men der var kun lyng. De ville have bedre jord, ellers ville de rejse hjem. Utilfredsheden var så stor, at kongen måtte træde til.

Han gjorde på rejse til Holsten i juni ophold i Kolding for at møde de utilfredse kolonister. De blev samlet i Gudsø skov mellem Fredericia og Kolding. Han holdt tale for dem og lovede dem 300 rdl. til deling, hvis de ville bosætte sig uden mere vrøvl - men mange af kolonister havde jo penge på lommen, fordi de havde solgt alle deres ejendele i Tyskland, så de var ikke til at lokke.

Siden ankomsten havde kolonisterne fået 12 skilling hver i dagpenge. Udbetalingen blev standset, fordi kolonisterne ikke ville bo på hederne. Tre af kolonistlederne blev endda smidt i fængsel - og det hjalp åbenbart. I løbet af august 1760 blev kolonisterne kaldt til rådhuset, hvor de aflagde troskabseden - men omkring 30 familier var da rejst hjem.

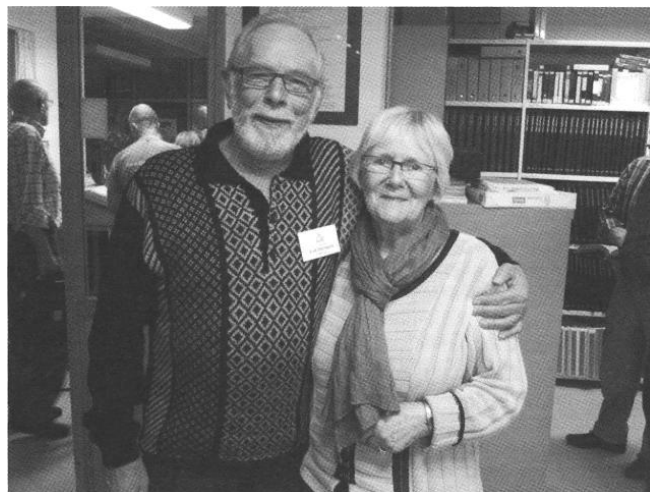
Det var jo nok en myte, at kolonisterne havde kartofler med til Danmark. På en fodrejse på over seks uger medbringer man nok kun det mest nødvendige - og ikke læggekartofler. Måske er det netop her i Fredericia, at de fremmede for alvor stifter bekendtskab med kartofler, for vi ved, at man i Fredericia havde dyrket kartofler siden 1720'erne. Det var de reformerte franske huguenotter, der her gjorde kartofflen kendt. Alligevel var den ikke kendt 40 år senere i Midtjylland. Men det sørgede kartoffeltyskerne så for at den blev.

1763 blev et skæbneår for kartoffeltyskerne. En del blev udvist for uduelighed, mange andre forlod selv landet i skuffelse, blandt andet rejste over 70 familier til Volga. Der var på det tidspunkt kun 60 familier tilbage på hederne, og langt de fleste boede på Alheden.

De reformerte på Alheden blev i kirken betjent af præsten ved den reformerte kirke i Fredericia. Han kom et par gange om året, indtil der i 1763 bliver ansat en reformert præst på Alheden.

Kartoffeltyskerne på Alheden bevarer forbindelsen til Hans de Hoffmann i nogen tid efter bosættelsen.

Da de lutherske stærkt savner et alterbillede i kirken, beder de Hoffmann hjælpe dem, og de får et alterbillede, som i dag hænger på kirkens nordvæg

Leif Horsmark og Elsa Ølgaard